e krecht „kent" de schorsingen van den laatsten tijd niet.

Iemand zendt mij een citaat uit „De Heraut", van 25 Mei 1919. Schrijver: dr H. H. Kuyper. Er staat:

„....nog daargelaten nu, *dat een schorsing, die geen censuur is, door ons kerkrecht niet gekend wordt*".

Ook dit beweren is door de heeren Dijk, Ridderbos, Nauta, Berkouwer, Den Hartogh etc. prijsgegeven, al zult ge hen niet hooren exclameeren over Kuyper (H.H.). I. en Kuyper (H.H.). II. Trouwens, Kuyper (H.H.) heeft ook zèlf zich in dezen verloochend.

Maar zijn opmerking uit 1919 blijft niettemin juist. Het was dan ook mede om die reden, dat ik het woord *verraad* heb gebezigd ten aanzien van deze „synode". Toen ze zeide: wij schorsen den man, maar gij, Kamper kerkeraad, behoeft hem niet van het avondmaal te weren, toen was dáár het bewijs van vuig verraad. Men kon niets *werkelijk* schorsingswaardigs (in den zin der K.O.) *vinden* (daarom: geen censuur). Men wou echter toch wat *hebben*. Daarom: „op grond van art. 79—80 K.O.". Alwaar staat: een openbare grove zonde, die in een gemeen lid de *afsnijding waard* is. Schorsen is dus bij deze „synode" niet meer bediening van het recht des Heeren, maar een middeltje, om van iemand af te komen. Hetwelk bij de Kerkorde onbekend is. En daarom bedrog nummer zooveel is.

K. S.

De adviseur van Poissy (1561) en die van Utrecht (1943).

In den brief van de Generale Synode aan de kerken, d.d. 25 Febr. '44 is men officieel begonnen den Schilder van '29 uit te spelen tegen den Schilder van '43. In '29 zou deze hoogleeraar de verklaring van 1905 nog verdedigd hebben, en thans was hij een verwoed tegenstander van dit document. Deze man was toch wel zeer vlug veranderd: in '29 nog apologeet van 1905, was dit stuk thans voor hem het sjibboleth. Zoo sprak de synode in den brief, waarmee men de schorsing van Prof. Schilder bij de kerken al bij voorbaat acceptabel trachtte te maken.

Het verschijnsel is, helaas, in onze kerken niet vreemd. En het behoort bijna tot den „stijl" van hen, die deze synode hebben geleid.

Hetzelfde deed men ook reeds ten aanzien van Prof. Greijdanus. De Greijdanus van de commentaren was een ander dan de Greijdanus der gravamina.

Greijdanus I contra Greijdanus II. Het oppervlakkige kerkpubliek trekt dan wel haastig zijn conclusies: een veranderlijk mensch, die Kamper Nieuwtestamenticus; een dubbelhartig man, ongestadig in al zijn wegen. Zou zoo iemand die zichzelf tegenspreekt aan de kerken leiding kunnen geven? Neen, we houden ons liever aan de *onveranderlijke* Synode. Wat gezegd werd in 1905, wordt onverzwakt gehandhaafd in 1942. *„Er is heusch niets veranderd"*, althans niet bij de Synode der kerken. Alleen maar bij dien ouden hoogleeraar.

Dat men dienzelfden Greijdanus nog altijd het antwoord schuldig is op zijn geargumenteerd betoog van Voetius I contra Voetius II, en in verband daarmee van Kerkrecht I contra Kerkrecht II, Oud Kerkrecht tegenover Nieuw Kerkrecht, zegt men niet en het publiek vergeet dat wel.

Greijdanus I contra Greijdanus II. Daarmee *camoufleert* men de *radicale zwenking* in den *kerkrechtelijken koers* der Synode.

Thans ook: Schilder I contra Schilder II. Enkele citaten, geen argumenten. Maar het volk houdt het wel vast: Schilder is ten aanzien van 1905 veranderd. En een predikant in het Noorden schreef dan ook reeds een boekje: „Alzoo schreef Dr K. Schilder....". En ieder synodaal mensch kan daarmee werken: Schilder I contra Schilder II. De dogmatische verandering kwam van den Kamper dogmaticus, niet van de synode. Broeders, laat ons toch bij het oude blijven. Blijft u achter de onveranderlijke synode stellen.

Dergelijke slagzinnen zijn goedkoop, maar ze doen hun werk. En ze bederven de kerk. Want ze suggereeren het geloof aan de onveranderlijkheid der synode. En *suggesties* zijn gevaarlijk, omdat ze de argumenten laten liggen.

Maar wie afkeerig is van alle *blind* geloof en van alle *suggestieve* slagzinnen, zal zich niet in den war laten brengen.

Greijdanus I contra Greijdanus II? Maar deze man heeft toch maar argumenten gegeven, waarmee hij bewees de *kerkrechtelijke zwenking* in onze kerken.

Schilder I contra Schilder II? Sprak hij in '29 anders dan in '43? Het moge zoo zijn, al geloof ik het nog niet. Maar als het zoo is, wat bewijst het dan nog? Elk wetenschappelijk mensch heeft zijn ontwikkelingsgang. Het zou heusch niet pleiten tegen de wetenschappelijkheid van dezen denker, als hij in détails thans anders zou denken en spreken dan voorheen.

Daarmee zou ik een punt kunnen zetten. Ware het niet, dat het spreken van Schilder I contra Schilder II weer dient, om de *dogmatische zwenking* der *kerken* te *camoufleeren*.

Men is druk bezig te analyseeren de *wetenschappelijke* verschillen bij twee denkers, de wetenschappelijke verschillen tusschen wat ze *vroeger* zeiden en wat *thans*. Wat beweegt een synode toch om de kerken in te lichten over verschillen in *wetenschappelijke* uiteenzetting?

Zou de synode haar tijd en haar papier niet beter kunnen besteden door de kerken eens in te lichten over dat wat de *kerken* aangaat, en over de *veranderingen dáárin?* Dat Greijdanus in zijn gravamina niet precies hetzelfde zegt als in zijn commentaren (als het waar is tenminste; het moet nog altijd bewezen worden, geloof ik), dàt is voor de *kerken geen levenskwestie*. Maar dat de *synode* in haar *rapporten en vonnissen* niet strikt zich houdt aan het kerkrecht van de *kerkenordening*, dàt is voor de kerken wel een levenskwestie. Dat een exegeet vandaag een tekst anders verklaart dan 10 jaren geleden, dat hij nu van een andere terminologie zich bedient dan toen, bedreigt de kerkgemeenschap nimmer. Zijn inzicht was nooit bindend, de verandering van wetenschappelijk inzicht is dat evenmin.

Als Schilder in '43 werkelijk anders denkt over 1905 dan in het jaar '29, behoeft men dat den kerken niet te verkondigen. Een dogmaticus en dogmahistoricus was bij mijn weten nog nimmer geroepen zijn inzichten van voorheen ongewijzigd vast te houden, ook niet waar het de lezing en interpretatie van kerkelijke documenten geldt. Zijn verandering van inzicht beteekent geen verandering in de belijdenis der kerk, en geen aantasting van een accoord van kerkgemeenschap.

Maar wél wordt die gemeenschap aangetast als de kerken, in synode vergaderd, de *belijdenis veranderen*, al ontkennen ze dat zelf en al springt het niet in het oog, omdat men oude formules ongewijzigd overneemt, naar het schijnt.

Schilder in '43 een andere dan in '29? Mij wel, het brengt geen breuk in de kerkgeschiedenis. Maar wat me hevig interesseert, juist uit een oogpunt van kerkgemeenschap, is dit: is de *synode van '42 een andere* in haar denken en spreken en besluiten en binden *dan die van 1905?*

Men kan niet zeggen: we herhaalden letterlijk en volledig de verklaring van 1905. Het is niet waar. Men herhaalde één zinsnede, en voor het overige nam men kleine stukjes van 1905 over *in ander verband*.

Doch al zou het waar zijn, dat de *tekst* onveranderd bleef, daarmee is nog niet bewezen, dat men daarin geen anderen *inhoud legde*. Iemand kan andere *termen* gebruiken zonder dat hij zijn spreek*inhouden* van vroeger verloochent. Iemand kan evenwel ook *oude formules* gebruiken als weergave van *nieuwe* belijdenisinhouden. Men heeft de „oude zakken" van 1905 gebruikt, of althans die oude zakken verknipt en enkele lappen tot een zakje genaaid, „van oud nieuw gemaakt", zooals vele huismoeders in dezen tijd, maar de wijn is nieuw.

Het oude jasje bewijst nooit, dat nog hetzelfde jongetje erin loopt. En als zijn moeder „van oud nieuw" heeft gemaakt, is het al tamelijk zeker, dat een afdankertje van vader met de noodige veranderingen is overgegaan op zijn zoon.

Dezen winter las ik eens enkele deelen van Von Polenz, Geschichte des französischen Calvinismus. Één ding is me daaruit bijgebleven: zijn verhaal van Calvijns houding in de dagen van Poissy.

Dat verhaal komt, heel in het kort hierop neer. Men weet van het conflict tusschen Calvijn en Luther inzake de sacramentsleer, voornamelijk over de kwestie van Christus' lichamelijke tegenwoordigheid in het avondmaal.

Nu had Calvijn in zijn Straatburgsche periode (1538—41) de Luthersche belijdenis (de Augsburgsche confessie) onderteekend, en daarmee zijn instemming betuigd met het 10e artikel daarvan, dat over de tegenwoordigheid van Christus in het avondmaal handelde. Calvijn gaf zijn handteekening gaarne, omdat hij het heelemaal eens was met de bedoeling, de interpretatie, van den opsteller Melanchthon. Naderhand echter kreeg dit artikel een typisch Luthersche interpretatie. De oude woorden werden nu aanduiding van de eigenaardige, Luthersche, ubiquiteitsleer, waarmee Calvijn het allesbehalve eens kon zijn. Vanzelfsprekend kregen toen hij en de Calvinisten tegen de onderteekening groote bezwaren.

Wat wilde nu het geval? De Calvinisten in Frankrijk kregen het erg moeilijk; het verzet van de Roomschen werd uitermate fel. Het hof wilde bemiddelen en belegde het godsdienstgesprek van Poissy (1561). Van Gereformeerde zijde was de woordvoerder Beza, de Roomschen hadden hun leider in den kardinaal van Lotharingen. De Calvinisten hadden van dit gesprek de hoogste verwachtingen. Toen Beza op één der eerste dagen zijn standpunt had uiteengezet, kreeg de kardinaal het woord. Hij legde de Gereformeerde predikanten ter onderteekening voor..... de Augsburgsche geloofsbelijdenis. Hij wist wel, wat hij deed, de sluwe vos. Hij wist van de ernstige bezwaren tegen deze belijdenis bij de Calvinisten. Weigerden ze de onderteekening, dan verspeelden de Fransch-Gereformeerde Kerken, heel den steun van het Luthersche Duitschland; teekenden ze, dan kregen ze tweedracht in eigen boezem.

De situatie was buitengewoon moeilijk. En Calvijn gaf vanuit Genève advies aan Beza. Nu is het merkwaardig:

Hij zei *niet:* teeken maar, betuig uw instemming, want ik heb het indertijd ook gedaan. Hij zei *evenmin:* ge hebt alleen te maken met een aanvaardbaren tekst, niet met een onaanvaardbare interpretatie ervan. Hij zei ook *niet:* denk aan de gevolgen: bij weigering verspelen we den steun van Duitschland en hebben we in Frankrijk geen kans meer bij de Roomschen.

Hij schreef: „De Augsburgsche confessie is, zooals ge weet, een fakkel van uw furie (hij bedoelde den kardinaal), waarmede hij een brand zoekt te veroorzaken, waardoor heel Frankrijk verteerd zou worden". Calvijn weigerde voorbij te zien, dat de tekst, nu hij eenmaal in afwijking van de oorspronkelijke bedoeling van Melanchthon officiëel geinterpreteerd werd in den geest van de ubiquiteitsleer, een volkomen chaos in de Fransche kerken moest ontketenen. De kerken zouden, wanneer de predikanten in Poissy zich hieraan gingen binden, onherroepelijk tegen elkaar in het harnas komen.

In die situatie gaf hij een scherpe *critiek* op de *vroeger door hem onderteekende* confessie. Hij sprak van haar *slapheid*, die de beslisten altijd al had mishaagd; hij had nu bezwaar tegen haar *beknoptheid* en *onhelderheid* en vond, dat ze verminkt was doordat ze vele punten van het allergrootste belang voorbijzag.

En als enkele weken later een Duitsch gezantschap naar Frankrijk komt ten behoeve van de Augsburgsche confessie, schrijft hij aan een leerling: „Voor vier jaren hebben de Hertog van Würtemberg en Brenz dit ook al geprobeerd, louter op instigatie van den duivel. Hij is ijverig en slinksch bezig, onze Franschen te beheksen door ze het monster der ubiquiteit voor te houden".

Wat zal men nu zeggen: Calvijn I contra Calvijn II?

Maar dan negeert men de feiten: de Augsburgsche Confessie was een andere geworden, zij het niet in den tekst, dan toch in de officiëele interpretatie. Daarom kon Calvijn *zeist* zélf teekenen, en later aan ánderen adviseeren de binding te weigeren. *Hij bleef zichzelf getrouw:* hij zocht in beide gevallen de eenheid der kerk. Hij aanvaardde de Augsburgsche Confessie, zoolang haar *oorspronkelijke* zin gehandhaafd werd; toen was onderteekening inderdaad uitdrukking van gemeenschappelijk geloof en daad van kerkgemeenschap. Maar toen de oorspronkelijke beteekenis was *losgelaten*, werd onderteekening camouflage van het ontbreken van gemeenschappelijk geloof met behulp van een dubbelzinnige formule; toen was weigering der binding een daad van eenigheid, een blusschen van den brandfakkel.

En nu Schilder? Hij verdedigde in '29 de verklaring van 1905 tegen de critiek van Chr-Geref. zijde, omdat dit stuk alleen een *theologische grenslijn* trok en geen *confessioneel* karakter droeg. Hij verdedigde het toen terwille van de eenigheid der kerk: een niet-confessioneel stuk mocht geen reden zijn voor gescheiden leven van wie op dezelfde confessioneele basis stonden.

In '43 bestreed hij ditzelfde stuk, omdat het inmiddels, in een heel bepaalde interpretatie nog wel, *confessioneel bindend* was gemaakt, zulks in strijd met de oorspronkelijke strekking. 1905 had de eenheid der kerk gediend door *ruimte* te laten aan de *theologie*. 1943 daarentegen bedreigde de eenheid door de *confessie te versmallen*.

Schilder I contra Schilder II? Neen, hij bleef zichzelf getrouw; in beide jaren bleef hij de kerk stellen op de basis der drie Formulieren alleen. Niemand mocht van ver blijven staan vanwege een theologische verklaring. Niemand mocht verdreven worden door van die verklaring een confessioneel dwangbuis te maken. 1905, in déze interpretatie, veranderd van karakter, en met zulk een binding, zou de fakkel worden.

Doch de Synode speelde den Schilder van '29 uit tegen dien van '43; doch ze ontweek de door hem onder de aandacht der kerken gebrachte kwestie: *het karakter van het stuk is veranderd.*

Ze legde op hem het odium van veranderlijkheid, en tooide zichzelf met het aureool der onveranderlijkheid. En velen raakten daardoor bedwelmd. Maar de oogen gaan almeer open voor de feiten: *hij* bleef de eenheid der kerk zoeken; *zij* echter heeft die verwoest, want ze maakte van een *verklaring inzake de* „onderstelde wedergeboorte" (tusschen aanhalingsteekens; het was een theologoumenon!) het *dogma der veronderstelde wedergeboorte.*

Greijdanus I contra Greijdanus II? O neen, we kregen een *ander* kerkrecht; de *grondslagen* der kerkelijke samenleving zijn ondermijnd door de feitelijke *ophelling der kerkenorde.*

Schilder I contra Schilder II? Al evenmin, we kregen een *nieuw dogma*; de basis der drie Formulieren is verlaten.

1942 contra 1905!!

Synode contra Synode!!

De kerken moeten hun aandacht niet langer laten afleiden naar den ontwikkelingsgang van enkele *menschen*. Laten ze gaan toezien op wat de *synode* doet, en rondult van *synodaal* kerkrecht en *synodale* leeruitspraken durven zeggen: *I contra II.*

Dan wordt de fakkel geblusch die van synodewege in onze kerken is geslingerd.

Als Calvijn nog leefde, zou hij misschien weer gaan spreken van den duivel die bezig is onze kerken te beheksen.

B. Holwerda.

Van de „Synode".

De zich prolongeerende „synode" kwam weder bijeen. Wat we van haar verwachtten, is geschied. Ze heeft voor wat de kwestie der *confessioneele binding* betreft, *gehandhaald* wat er was. Er is dus *principieel niets veranderd*. Destijds, toen ze mij de bekende vijf vragen had voorgelegd, wees ik haar erop, dat ze één dag *nadat* een *nieuwe formule* was aangenomen, (die *ten onrechte* „interpretatie" van de oude heette te kunnen zijn voor de „liefhebbers"), *mij* nog bond aan de *oude*; en ik lei haar de vraag voor, of het gesprek soms over de nieuwe loopen kon. Niet, om me daarmee eens te verklaren, máar om de „Synode" een uitweg te openen tot den vrede, die misschien door een discussie over een nieuw element zou kunnen worden bevorderd. Maar men voerde officieel aan (wat ik ook had willen laten *vastleggen*, indien het zoo was): we kunnen „interpretaties" geven of permitteeren, zooveel we willen, *maar U blijft aan de oude formule gebonden.* (Dit is natuurlijk vrije weergave).

Dat was een uitspraak, zoo als ik ze hebben wilde. zij was tenminste van een niet overbodige duidelijkheid.

Ieder weet het dus, en ieder moet het goed onthouden, om tegen nieuwe „offensieven" (met vrede*sleuzen* gewapend te zijn): *de oude formule* (voor wedergeboren houden etc.) BLIJFT BINDEN. En dàn *ieder* binden, ginds.

En nu is er weer een nieuwe „interpretatie" of nadere verklaring gekomen. Men deed enkele uitspraken, die ik wegens plaatsgebrek niet meer kan overnemen in *dit* nummer; daar is het thans te laat voor. Die nieuwere verklaringen hoop ik volgende week alle te publiceeren in ons blad en van een korten commentaar te voorzien. Opdat evenwel geen valsche schijn ons verblinde, zij nu reeds vastgesteld; *de oude formule blijft binden. Er is niets veranderd.* De eenige weg, die ons openblijft, is *niet* die der speculatie op toekomstige mogelijkheden, doch die der actueele vrijmaking. Er staat geschreven. En: er is geschied.

* * *

Dat geldt ook voor het *kerkrecht*. Men heeft de ook door ons gepubliceerde Utrechtsche kerkeraadsverklaring eens bekeken, en van glossen voorzien. Ook die hopen we te publiceeren en te bespreken. Hoofdzaak is, dat de „synode" verklaart: men mag het zoo als Utrecht wel *zeggen*, maar de kerk behoeft er zoo *niet* naar te *HANDELEN!*

Dat is dus een verklaring *„zonder Krijgsmanseer en vlag"*. Ook de kerkorde toch werkt *beginselen* uit; ook het kerkrecht is een zaak van *leer*. De valsche leer van dr H.H. Kuyper, dr Nauta, dr den Hartogh e.a. mag men ginds dus wel *weerspreken*. Maar de valsche leer